

Данијела М. СУДЗИЛОВСКИ*

Марија К. ТАНАСКОВИЋ**

Универзитет у Крагујевцу, Педагошки факултет у Ужицу

НАЦИОНАЛНИ ИДЕНТИТЕТ У УЏБЕНИЦИМА МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ

Апстракт: Рад се бави анализом уџбеника за наставни предмет Музичка култура за млађе разреде основне школе, са циљем да се утврди у којој мери они доприносе јачању националног идентитета ученика. Како би резултати били релевантни, анализирани су уџбеници више издавача. Извршена је квантитативна анализа садржаја и идентификовани су они који су у вези са подстицањем развоја националног идентитета. Такође, анализирана је дидактичко-методичка апаратура која прати основни текст, а која је у вези са националним идентитетом. Издвојени су сликовни садржаји и опште информације које тумаче песме или композиције за слушање. Резултати истраживања указују да садржаја који доприносе јачању националног идентитета у уџбеницима за Музичку културу нема у довољној мери, да су веома мало праћени сликовним садржајима, док опште информације скоро да и не постоје.

Кључне речи: национални идентитет, музичка култура, уџбеници, сликовни садржај, опште информације.

Данас, у време глобализацијских процеса, питање националног васпитања је у фокусу сваког друштва које води рачуна о будућности младих генерација. Улога националног васпитања је да очува и развије националну свест како би се остварили национални интереси и заштитили од глобалистичких тенденција хегемонизације и потирања културне самобитности (Јовановић, Парлић 2010: 151). Глобализација, као савремени друштвени процес, врши негативни утицај на очување традиционалних културних вредности. Грађански концепт нације, који је карактеристичан за глобализацију, ставља у други план националне властите вредности (Аврамовић 2010). Стога је потребно оснажити национално васпитање и код деце развити осећај за припадност једном културном, географском и историјском простору, кроз одговарајуће садржаје и активности. Гилрој (Gilroy 1993) сматра да бављење сопственим културним коренима не значи да је појединац ограђен традицијом, већ да је такво ангажовање суштински део његовог напора да се оријентише у (савременом) друштву. Пошто је култура процес (Hall 1990), а не стабилан и комплетан производ, културни ресурси – артефакти, ритуали и знање, музика-представљају

* Ванредни професор, danijelasudzilovski@gmail.com

** Доцент, zmajaaa@gmail.com

основу за континуирану изградњу и поновно преговарање о националном идентитету. Формирање националног идентитета је у доба глобализације спорно и изазовно питање и у политици и истраживању, али и у васпитно-образовном процесу. Национални идентитет има широке импликације како на мањинске заједнице и појединце, тако и на друштво у целини (Lidskog 2017: 23).

Своје мишљење о кризи идентитета износи и Владета Јеротић: „Изгледа да је све теже у савременим условима [...] да се осећање идентитета света у човеку одржи усправним и стабилним“ (1988: 16). Владета Јеротић идентитет описује као „језгро наше личности коме су људи од памтивека давали разна имена, пружа нам чудну сигурност и извесност [...] и у току целог живота остаје са собом идентично“ (1988: 15).

Ерик Хобсбаум (Hobsbaum 1990) национални идентитет означава као основу за развој и напредак сваке нације. Развој националне свести везује се за 19. век, када су се појавили национални покрети, који су трагали „за коренима“, између осталог, и за музиком која је везана за традицију, а све у сврху очувања од заборавља (Davis 2005: 5). Очување и развој националног идентитета, достојанства и вредности, односно супростављање некритичком преузимању туђих вредности зависи од формиране националне свести кроз национално васпитање (Јовановић, Парлић 2010).

МУЗИКА У СКАОПУ НАЦИОНАЛНОГ ВАСПИТАЊА

Процеси везани за национално васпитање одвијају се првенствено у кругу породице, а затим у предшколским и школским институцијама. Те стога оно што се научи у предшколском и у раном школском добу остаје својина појединца читавог живота. Зато је битно развијати интересовање за традицију, а самим тим и за народну музику. На тај начин се може утицати на формирање и развијање националног идентитета детета. У очувању националних културних вредности основна школа има важну улогу. Аврамовић наводи да је циљ националног васпитања „укорењивање ученика основне школе у вредности националне културе и развијање свести о припадности одређеној заједници“ (2010: 75), односно, да се развија патриотизам и да се чува народна традиција. Због процеса глобализације, са одређеним токовима идеја, људи и производа, континуирано се јављају разлике између културних идентитета, пракси и припадности (Robinson 2013). Појединци и групе стално морају да реагују на нове феномене и праксе, те је све теже говорити о различитим и фиксним културама. Ово важи и за музику, где глобално ширење музичких жанрова пружа могућности за музичку хибридноћ, што може утицати на формирање (националног) идентитета. Такође, требало би нагласити да је музика, будући саставни део културе, важна за формирање индивидуалног, друштвеног и националног идентитета. Музика може послужити као простор и пракса која повезује чланове групе заједно, тако да они себе посматрају као припаднике одређене (националне) културе и, како наводи Шилмен (Sheleman 2006), можда имају одређени задатак или мисију коју би требало да остваре.

Историјски контекст појавности музике указује да је она у развојним фазама била неодвојиво повезана са нацијом и национализмом и да се може третирати као доктрина у чијим оквирима се еманциповала национална свест (Paladin 2016: 34). Имајући наведено у виду, може се закључити да је улога музике у развоју националног

идентитета вишеструка. Музика укључује низ друштвених значења и делује на свим нивоима друштва, од појединца до глобалног и игра кључну улогу у животима многих људи (Hallam 2009). Има више функција, па може омогућити људима да разумеју себе, формирају и одржавају друштвене групе, учествују у емоционалној комуникацији (Lidskog 2017: 24).

Кроз народну музику негује се језик, национална свест, социјална припадност, оригиналност и посебност одређене средине. Музика као специфичан медиј комуникације јача националну свест у политичком и културном животу. Код Гвида Адлера (Guido Adler) музички национални идентитет представља врсту социјалне самобитности (према Zofia 1977: 216), а Паладин наводи да се музика као социјална категорија може сматрати нераздвојним елементом слојевитости националног идентитета (2016: 36). Народна музика има много елемената који окупају људе. Од микролингвистичких и метричких структура, до степена формалности извођења, постаје свеобухватни тип инклузивности и симболизма са којим се људи могу идентификовати. Идентификација је, међутим, само полазна тачка, јер музика може да изазове не само националне тенденције, већ и да мобилише људе у одређеним ситуацијама. Хадсон (Hudson 2007) наглашава чињеницу да народна музика представља средство да се код људи поново идентификује осећај национализма са културним традиционализмом.

Музички фолклор се дефинише као производ усмене традиције, кога обликују: 1) континуитет, који повезује садашњост и прошлост, 2) варирање, које настаје од стваралачког импулса појединца или групе и 3) селекција, коју врши заједница, одређујући један облик или више облика у којима музика траје (*Muzička enciklopedija*, 1971: 592). „Фолклор је пример веома стабилне и комуникативне глазбене грађе, од вишесмислена значења за схваћање националног у глазби“ (Bergamo 1989: 210).

Традиционална музика може да се опише као „палета“ значења којом се може уобличити широк дијапазон идентитета, од појединачних, групних, па до обухватнијих као што су локални, етнички и културни (Ристивојевић 2012: 471). Тој „палети“ припадају народне песме и игре, химне, патриотске песме и духовна музика.

Традиционалне народне песме су темељ на коме се поуздано могу градити осећања националне припадности, васпитавати музички укус и неговати етичке вредности (Павловић, Сарајлић 2018:62).

Потребу да се са малом децом изводе народна кола и да се на тај начин утиче на јачање њихових националних и етичких осећања, подвлаче Љубица и Даница Јанковић (1937: 18). Народна кола и игре са певањем, осим што утичу на развијање и јачање националне свести, имају вишеструку улогу. Преко њих се развија дечији глас, дечија креативност и стваралаштво, концентрација. Такође утичу и на дечју социјализацију.

Национална химна је вокално-инструментална композиција која симболизује државу или може бити посвећена боговима или херојима, односно знаменитим личностима. Химне које симболизују државу могу бити компоноване или настају од борбених песама неког народа. „Извођење химне за време разних церемонијалних догађаја је у функцији друштвености човека, јер се тиме потврђује припадност одређеној заједници“ (Vužarovski 2016: 95).

Садржај патриотских песама везан је за теме као што су: отаџбина, одређени крај Србије, историјска личност, догађај из историје Србије итд. Циљ и порука

патриотских песама, у које спада и химна, јесте да изазову и јачају емоције усмерене ка одредницама које дефинишу припадност.

У вези са националном традицијом, односно припадношћу одређеној нацији јесте и духовна музика. Социологија музике значајно место посвећује управо односу религије и музике: „емоционална моћ музике налази свој најјачи медиј у подручју религије, посебно у концепту религије да се ствари *осећају*, а не да се оне *схваћају*“ (Vužarovski 2016: 118).

ДОСАДАШЊА ИСТРАЖИВАЊА

У претходне две деценије музички педагози изучавају национално васпитање у оквиру музичке културе више него што је то раније био случај.

Резултати истраживања у оквиру монографије *Национално васпитање у настави музичке културе*, ауторā Белојица Павловић и Цицовић Сарајлић (2018), показују да ученици основне школе нису у довољној мери упознати са садржајима националног васпитања. Исти извор доноси резултате који указују да је уочљива недовољна присутност садржаја музичког фолклора, патриотских песама, као и српске духовне и уметничке музике у наставним програмима и уџбеницима музичке културе (Белојица Павловић, Цицовић Сарајлић 2018: 181). Мишљење ауторки је да ученици не познају и нису довољно заинтересовани за ове садржаје због недостатка музичких садржаја националног васпитања у наставном програму и у уџбеницима музичке културе. Биљана Павловић и сарадници баве се широким спектром тема везаних за ову област. Неке од њих су: укључивање народног музичког стваралаштва Косова и Метохије у наставу музичке културе у основној школи (Павловић 2012); изучавање музичког фолклора Рашког краја (Павловић 2004; Рапковић, Павловић 2015); обрада народног стваралаштва по моделу интегративне наставе (Павловић, Сарајлић 2013). Изучавање народне музике Косова и Метохије у уметничкој музици указује на њихову запостављеност и нуди могућност њихове партиципације у наставу музичке културе (Павловић 2013). Разматрајући дидактичко-методичка питања везана за национално васпитање, ауторке указују на значај избора, увођење и обраду народних песама и игара свога и других народа, српских патриотских песама и националне уметничке музике у настави (Павловић, Цицовић Сарајлић 2020:160). Тема националног васпитања у музичкој култури разматрана је у оквиру хуманистичких, интеркултуралних вредности, кроз заступљеност и значај патриотских песама, или у корелацији са историјом, односно са српском уметничком музиком у време Великог рата (Павловић, Сарајлић 2014, 2015, 2016).

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Полазећи од важности утицаја на развој националног идентитета деце млађег школског узраста постављен је циљ теоријско-емпиријског истраживања који гласи: утврдити у којој мери уџбеници који се користе у реализацији наставе музичке културе нуде садржаје који утичу на развој националног идентитета. Како би се реализовао циљ истраживања, постављени су задаци: 1) извршити квантитативну анализу

и идентификовати оне садржаје који су у вези са подстицањем развоја националног идентитета; 2) анализирати дидактичко-методичку апаратуру која прати основни текст и издвојити ону која је у вези са националним идентитетом. У истраживању је коришћена метода теоријске анализе и метода анализе садржаја, а дескриптивна метода у дискусији резултата. Јединице анализе за први задатак су: народне песме и игре, химне, и патриотске песме, а за други: сликовни садржаји и опште информације везане за културну баштину, личности, обичаје, традицију, симболе, обележја и географске појмове. За узорак истраживања одабрано је 20 уџбеника, по четири за сваки од четири разреда основне школе, од пет издавача који се користе у реализацији наставе музичке културе. Предмет анализе су уџбеници у издању Креативног центра (у даљем тексту И1), Логоса (И2), Клета (И3), БИГЗ-а (И4) и Едуке (И5). Независну варијаблу представљају сви предвиђени садржаји, а зависну чине садржаји који су у вези са националним идентитетом (народне песме и игре, химне, духовне и уметничке композиције компоноване на народне теме, те патриотске песме).

РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

1) Почетни корак истраживања подразумевао је квантитативну анализу целокупног садржаја у уџбеницима, која се односи на: бројалице, песме, музичке игре, садржаје за свирање и слушање музике. Из целокупног садржаја селектован је онај који може да утиче на развој националног идентитета.

Квантитативна анализа укупног садржаја у уџбеницима од 1. до 4. разреда основне школе показује да се издавачи, односно аутори, разликују у концепцији уџбеника. Укупан број понуђених садржаја креће се од 187 до 324, што представља велику разлику у понуди, а такође и различите приступе аутора у конципирању уџбеника.

Табела 1. Анализа садржаја у односу на укупан и селектовани број

Укупан број садржаја по издавачима (сви разреди)	Број садржаја у вези са нац. идентитетом	Процент заступљености садржаја у вези са нац. идент.	Број садржаја у вези са нац. идент. – без понављања у различитим разредима	Процент заступљености садржаја без понављања у различитим разредима
И1 324	72	22,22	62	19,14
И2 291	70	24,05	54	18,56
И3 267	69	25,84	52	19,47
И4 247	84	34,01	68	27,53
И5 186	56	29,95	42	22,46

Резултати приказани у Табели 1 показују да није у сразмери укупан и број садржаја које смо издвојили – њихов удео у процентима креће се од 22,22% до 24,01%. Један издавач је садржајима у вези са националним идентитетом посветио трећину уџбеника (34,01%), док су остали датим садржајима посветили нешто мање простора (29,95%) или су прилично оскуднији у понуди (нпр. 22,22%). Удео народних песама и осталих категорија које доводимо у везу са утицајем на формирање и развој националног идентитета у укупном обухватању, није задовољавајући.

Тај број је реалнији и знатно се умањује ако узмемо у обзир да се исте песме или композиције за слушање понављају у различитим разредима. Код три издавача имамо сличне резултате, односно обухват ових садржаја у целокупној понуди износи око једне петине простора у уџбенику (нпр. 19,47%), што је изузетно мало. Ни највећи проценат од 27,53% не задовољава потребе укључивања ових садржаја у наставу музичке културе.

Углавном се понављају песме за певање. Код композиција за слушање то најчешће није случај. Понављање *Химне Боже њравде* и *Химне Светом Сави* има оправдања. Такође, можемо правдати и понављање песама модела (уз одређену меру, што значи да се иста песма не мора понављати у сва четири разреда). Примећује се да се одређене песме код већине издавача непотребно понављају у различитим разредима (нпр. *На крај села*, *Зелени се јајодо*, *Ја њосејак*). Морамо имати на уму да се ученици са овим песмама срећу и у предшколској установи и да онда не постоји довољно добар разлог да се одређени садржаји понављају неколико пута, а да се не планирају нови и за ученике интересантнији садржаји. Иако не спада у категорију која је у фокусу рада, морамо скренути пажњу да се у различитим разредима понавља *Рођенданска њесма*, за шта свакако не постоји оправдање. Сматрамо да је задржавање на одређеном садржају из године у годину сувишно и да су ученици због тога ускраћени за већи и избор одговарајућих садржаја.

Табела 2. Садржаји у оквиру разреда који утичу на национални идентитет

Издавач	Разред	I	II	III	IV	Укупно садржаја
И1	укупан бр. садржаја	65	73	85	101	324
	% садр. у вези са нац. идент.	21,54	23,29	22,35	21,78	
И2	укупан бр. садржаја	68	67	82	74	291
	% садр. у вези са нац. идент.	22,06	28,36	28,05	17,57	
И3	укупан бр. садржаја	59	75	61	72	267
	% садр. у вези са нац. идент.	18,64	26,67	32,79	25,00	
И4	укупан бр. садржаја	49	63	54	81	247
	% садр. у вези са нац. идент.	20,41	31,75	38,89	40,74	
И5	укупан бр. садржаја	52	44	39	51	186
	% садр. у вези са нац. идент.	26,92	31,82	33,33	31,37	

Уочава се да садржаји који се доводе у везу са националним идентитетом нису били у првом плану аутора који су креирали уџбенике. Код Креативног центра ови садржаји се увећавају из разреда у разред, а код осталих издавача удео ових садржаја варира. Шаролкост приступа овоме може се уочити у резултатима најмање и највише заступљености у четвртном разреду (17,57% – 40,74%).

У следећој табели дати су садржаји по категоријама. Код формирања табеле, која ће послужити анализи, искључени су дуплирани садржаји.

Табела 3. Садржаји који утичу на национални идентитет, по категоријама

Издавач	И1		И2		И3		И4		И5	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Народне песме	40	66,66	35	60,34	23	52,27	27	54,00	33	63,46
Химне	1	1,67	2	3,45	2	4,55	2	4,00	2	3,85
Композиције на народне теме	4	6,67	4	6,90	5	11,36	2	4,00	1	21,15
Народна кола	7	11,66	7	12,07	7	15,91	3	6,00	1	1,92
Духовне композиције	4	6,67	8	13,79	4	9,09	11	22,00	5	9,62
Патриотске песме	4	6,67	2	3,45	3	6,82	5	10,00	0	0,00

Трагајући за циљним садржајима издвојили смо народне песме, химне, композиције компоноване на народне теме, народна кола, духовне композиције и патриотске песме. Као што је очекивано, највећи број припада народним песмама (52,27% – 66,66%).

Свештосавска химна је обавезан садржај за све анализиране издаваче, с тим да се код Креативног центра појављује тек у трећем разреду. Код истог издавача имамо одсуство државне химне у уџбеницима за све разреде. Сматрамо да су обе химне обавезне у сва четири разреда и нема оправдања за наведени пропуст.

Различите приступе у концепцији уџбеника можемо уочити када је реч о учешћу композиција које су компоноване на народне теме. Код једног издавача удео тих композиција износи 21,15%, док је код другог таквих композиција свега 4,00%. У ове композиције смо убројали *Руковейи* Стевана Стојановића Мокрањца, *Балканску иџру* Марка Тајчевића, *Марш на Дрину* Станислава Биничког итд.

Укључивање народних кола у садржаје уџбеника подељено је на оне издаваче и ауторе уџбеника који скоро занемарљиво (1,92%) укључују ове садржаје (предвиђено је само једно коло за сва четири разреда), до оних који овом садржају посвећују мало више пажње (15,91%).

Патриотске песме су такође различито третиране, од оних издавача у чијим уџбеницима заузимају једну десетину садржаја, до издавача у чијим уџбеницима не постоји ниједна песма са овом тематиком у понуди од првог до четвртог разреда.

2) Други део истраживања односио се на идентификацију категорија националног идентитета у које спадају симболи и обележја, личности српске музичке баштине, географски појмови Србије, културна баштина, религија и обичаји, народни инструменти, а све то дато кроз сликовне садржаје и опште информације. Уџбеници за наставни предмет Музичка култура обилују сликовним садржајима, највише у облику илустрација и у мањем обиму фотографија. Из тог разлога нисмо узимали у обзир њихов укупан број како би истраживање било релевантно. Опште информације (нпр. објашњења кола, химне, Божића, Бадњег дана, додола итд.) такође нисмо везивали за укупан садржај, већ смо ове категорије везали за садржаје који су били предмет првог дела анализе.

Табела 4. Сливовни садржаји и опште информације

Издавач	И1		И2		И3		И4		И5	
	Nn	%%	Nn	%%	Nn	%%	nn	%%	Nn	%%
Сливовни садр.	22	30,56	20	28,57	24	34,78	24	28,57	15	26,78
Опште информације	18	25,00	13	18,57	13	18,84	39	46,43	9	16,07
Укупно	72	55,55	70	7,14	69	53,62	84	75,00	56	42,86

У Табели 4 су приказани резултати анализе која је подразумевала евидентирање сликовног садржаја у вези са песмама или композицијама за слушање, а које су у фокусу пажње. Аутори уџбеника су се определили да сликовним садржајима подрже мањи део песама и композиција које су везане за национални идентитет. Распон се креће од 26,78% до 34,78%. У највећем броју уџбеника од анализираних 20, највећи број сликовних садржаја је везан за религију и обичаје (слика Светог Саве, бадњак, народна ношња, коло, додоле). Символи и обележја су заступљени у мањој мери (застава Републике Србије је наша своје место у 11 уџбеника). Много мање пажње је посвећено личностима српске музичке баштине (Стеван Стојановић Мокрањац, Бора Дугић), а најмање географским појмовима (Београд, Калемегдан) и народним инструментима (фрула).

Информација, које су пратиле песме и композиције за слушање, има још мање. Ради се о објашњењима која се, између осталог, односе на то шта је: химна, народна музика, коло, додолске песме, ко је Свети Сава, ко је Стеван Стојановић Мокрањац, шта је фрула итд. Ових објашњења има углавном у малом проценту - распон се креће од 16,07% до 25,00%. Један издавач се издваја, код кога су аутори у већој мери повели рачуна да се уз одређене песме или композиције разјасне одређени појмови који су повезани са националним идентитетом. У пет уџбеника различитих издавача евидентан је скоро потпуни изостанак општих информација. У два уџбеника за први разред нема текста који би појаснио садржај за певање или слушање, иако су предвиђене народна песма и игра, Божић. У једном уџбенику за други разред налази се објашњење које се тиче кола, или у уџбенику четвртог разреда имамо само једну информацију која се тиче народних инструмената. Поред тога што код једног издавача у уџбенику за четврти разред нема никаквих објашњења садржаја намењених за певање и слушање музике, постоји и грешка у нотном запису која даје погрешну информацију ученицима да је аутор *Химне Свештом Сави* непознат.

Резултати ове анализе показују да песме и композиције који су везане за национални идентитет нису у одговарајућој мери праћене сликовним садржајима, док је уочљива још већа одсутност општих информација које би употпуниле и разјасниле теме као што су: симболи и обележја, личности српске музичке баштине, географски појмови Србије, културна баштина, религија и обичаји, народни инструмент.

На крају, морамо приметити да резултати истраживања које се бавило националним идентитетом у уџбеницима о природи и друштву доноси сличне резултате: „Стиче се утисак да аутори избегавају наглашавање емоционалног односа према

националном идентитету, да љубав и развој позитивних осећања према домовини и властитом идентитету стављају у други план“ (Василијевић, Семиз и др. 2021 : 37). Морамо се сложити са ауторима поменутог истраживања и констатовати да је у свим уџбеницима за наставне предмете о природи и друштву, уџбеницима за српски језик, музичку културу и ликовну културу потребно пажљиво планирати садржаје са којима је могуће развијати национално васпитање. „Све док нам звук фруле, двојница, дромбуља, певања „из вика“ или „на бас“ не постану веома блиски, док то не будемо гледали и ценили као народну причу, епску или лирску песму, шарени ћилим или раскошно извезену народну ношњу, неће бити ништа од улоге традиционалне народне музике у формирању националног идентитета“ (Završki 1971: 66).

ЗАКЉУЧАК

Резултати спроведене анализе која је обухватила 20 уџбеника од пет различитих издавача показује да се садржајима који могу да утичу на формирање и развој националног идентитета не поклања пажња у довољној мери. Анализирани су уџбеници од првог до четвртог разреда основне школе. Ниједан уџбеник (од првог до четвртог разреда) ученицима није понудио ни једну трећину ових садржаја. У конципирању уџбеника по разредима аутори се у већини не воде планом да се у сваком разреду посвети исти или мало шири простор садржајима који могу да утичу на формирање и развој националног идентитета. Избегавање одређених садржаја, намерно или ненамерно, не може бити прихватљиво. Не постоји оправдање да се химна Републике Србије не помиње ни у једном разреду, или да своје место, у садржају који се нуди, није нашла ниједна патриотска песма.

Други део анализе показује да поменути садржаји, који су дати у скромном обиму, нису пропраћени сликовним садржајима или информацијама које ближе објашњавају песме или композиције за слушање. Сливовни садржаји прате у просеку само трећину, а опште информације само четвртину садржаја који су у вези са националним идентитетом.

Морамо имати на уму добробит детета и његовог васпитања и образовања у ери дигитализације и глобализације. Суштина човековог битисања је потреба очувања националног бића и корена којима припада, а то се мора очувати, бранити и неговати кроз народне песме, кола, патриотске и духовне песме, химне и све остале садржаје у вези са националним идентитетом. Из тог разлога мора се строго водити рачуна како се конципирају уџбеници и конкретизује наставни програм који се реализује у школи, имајући у виду статус битног ресурса као што су уџбеници.

ИЗВОРИ

- Бокан, Ињац 2019: Драгана Бокан Михајловић, Марина Ињац. *Музичка култура, уџбеник за први разред основне школе*, ЛОГОС.
- Бокан, Ињац 2019: Драгана Бокан Михајловић, Марина Ињац. *Музичка култура, уџбеник за други разред основне школе*, ЛОГОС.
- Бокан, Ињац 2021: Драгана Бокан Михајловић, Марина Ињац. *Музичка култура, уџбеник за трећи разред основне школе*, ЛОГОС.

- Бокан, Ињац 2021: Драгана Бокан Михајловић, Марина Ињац. *Музичка култура, уџбеник за четврти разред основне школе*, ЛОГОС.
- Грујић, Соколовић Игњачевић 2019: Габријела Грујић, Маја Соколовић Игњачевић. *Маша и Раша, Музичка култура, уџбеник за 1. разред основне школе*, Klett.
- Грујић, Соколовић Игњачевић 2019: Габријела Грујић, Маја Соколовић Игњачевић. *Маша и Раша, Музичка култура, уџбеник за 2. разред основне школе*, Klett.
- Грујић, Соколовић Игњачевић 2020: Габријела Грујић, Маја Соколовић Игњачевић. *Маша и Раша, Музичка култура, уџбеник за 3. разред основне школе*, Klett.
- Грујић, Соколовић Игњачевић 2021: Габријела Грујић, Маја Соколовић Игњачевић. *Маша и Раша, Музичка култура, уџбеник за 4. разред основне школе*, Klett.
- Братић 2019: Драгомир Браћић. *Музичка култура 1, уџбеник за први разред основне школе*, BIGZ.
- Марковић, Хршак 2019: Весна Марковић, Вања Хршак. *Музичка култура 2, уџбеник за други разред основне школе*, BIGZ.
- Ђачић 2020: Мила Ђачић. *Музичка култура 3, уџбеник за трећи разред основне школе*, BIGZ.
- Гаљевић, Јовановић-Лазић 2016: Марија Гаљевић, Мирјана Јовановић-Лазић. *Музичка култура, уџбеник за 4. разред основне школе, Расијевано дете 4*, BIGZ.
- Смрекар Станковић, Цветковић 2016: Мирјана Смрекар Станковић, Соња Цветковић. *Музичка сликовница, Музичка култура, Уџбеник за први разред основне школе*, Eduka.
- Смрекар Станковић, Цветковић 2016: Мирјана Смрекар Станковић, Соња Цветковић. *Музичка вртешка, Музичка култура, Уџбеник за други разред основне школе*, Eduka.
- Смрекар Станковић, Цветковић 2020: Мирјана Смрекар Станковић, Соња Цветковић. *Музичка слајалица, Музичка култура, Уџбеник за трећи разред основне школе*, Eduka.
- Смрекар Станковић, Цветковић 2016: Мирјана Смрекар Станковић, Соња Цветковић. *У свету мелодија и ситихова, Музичка култура, Уџбеник за четврти разред основне школе*, Eduka.
- Илић 2019: Владица Илић. *Музичка култура 1, Уџбеник за први разред основне школе*, Креативни центар.
- Илић 2019: Владица Илић. *Музичка култура 2, Уџбеник за први разред основне школе*, Креативни центар.
- Илић 2019: Владица Илић. *Музичка култура 3, Уџбеник за први разред основне школе*, Креативни центар.
- Илић 2019: Владица Илић. *Музичка култура 4, Уџбеник за први разред основне школе*, Креативни центар.

ЛИТЕРАТУРА

- Аврамовић 2010: Зоран Аврамовић. Образовна политика између глобалног и националног вапитања у време глобализације. У: *Мојћност националног вапитања у време глобализације*, (ур.) Денић. С. Учитељски факултет у Врању. 67-80.
- Белојица Павловић, Цицовић Сарјић 2018: Биљана Белојица Павловић, Драгана Цицовић Сарјић. *Национално вапитање у настави музичке културе*. Универзитет у Приштини – Косовска Митровица. Учитељски факултет у Призрену – Лепосавић. Факултет уметности у Приштини – Звечан.
- Bergamo 1989: Marija Bergamo. *Glazba rubnih područja, Prilog pitanju samobitnosti tzv. „malih glazbenih kultura“*. Zagreb: Zavod za znanstveni rad Jugoslavenske akademije znanosti i umetnosti.
- Bužarovski 2016: Dimitrije Bužarovski. *Sociologija muzike*. Univerzitet u Nišu: Fakultet umetnosti u Nišu.
- Василијевић, Семиз, Бојовић 2021: Данијела Василијевић, Марина Семиз, Жана Бојовић. Национални идентитет у уџбеницима о природи и друштву. Учитељски факултет у Београду: *Иновације у настави*, Вол. 34, бр. 2. 27-432.
- Gilroy 1993: Paul Gilroy. *The Black Atlantic: modernity and double consciousness*. Cambridge: Harvard University Press.

- Davis 2005: Robert Davis. Music Education and Cultural Identity. *Educational Philosophy and Theory*, Vol. 37, No 1. 47-63.
- Završki 1971: Josip Završki. *Uloga glazbenog odgoja u očuvanju nacionalnog identiteta dece i omladine na privremenom boravku u inostranstvu*. Zagreb: Obrazovanje i rad 8.
- Zofia 1977: Lisa Zofia. *Eстетика glazbe (ogledi)*. Zagreb: Naprijed.
- Јанковић, Јанковић 1937: Љубица Јанковић, Даница Јанковић. *Народне истре II књига*. Београд: Просвета.
- Jerotić 1988: Vladeta Jerotić. *Čovek i njegov identitet, psihološki problemi savremenog čoveka*. Gornji Milanovac: Dečje novine.
- Јовановић, Парлић 2010: Бранко Јовановић, Јасна Парлић. Улога наставе у остваривању циљева националног и интеркултуралног васпитања. У: *Настава и учење (стање и проблеми)*. Учитељски факултет у Ужицу. 149-164.
- Lidskoj 2017: Rolf Lidskog. The role of music in ethnic identity formation in diaspora: a research review, *ISSJ*, 219-220. 23-38.
- Muzička enciklopedija I.* (1971). Zagreb: Jugoslavenski leksigografski zavod.
- Павловић 2012: Биљана Павловић. *Народно музичко стваралаштво Косова и Метохије у основношколској настави музичке културе*. Лепосавић: Учитељски факултет у Призрену – Лепосавић.
- Павловић 2013: Биљана Павловић. Традиционална народна музика Косова и Метохије у уметничкој музици. *Баштина* (34), Лепосавић: Институт за српску културу. 419-430.
- Павловић 2013: Биљана Павловић. *Традиционално народно музичко стваралаштво Косова и Метохије у настави музике*, Приручник за учитеље и наставнике музичке културе у основној школи. Лепосавић: Учитељски факултет у Призрену – Лепосавић.
- Павловић 2014: Биљана Павловић, Драгана Цицковић Сарајлић. Улога наставе музичке културе у развијању хуманистичких, интеркултуралних и националних вредности. У: Б. Јовановић, М. Вилотијевић, *Улога образовања и васпитања у развијању хуманистичких, интеркултуралних и националних вредности*. Косовска Митровица: Филозофски факултет у Приштини – Косовска Митровица; Београд: Српска академија образовања. 659-678.
- Павловић 2015: Биљана Павловић, Драгана Цицковић Сарајлић. Заступљеност и значај патриотских песама у настави музичке културе. У: Б. Вујевић, *Наука и слобода*. Пале: Универзитет у Источном Сарајеву, Филозофски факултет Пале. 1143-1154.
- Павловић 2020: Биљана Павловић, Драгана Цицковић Сарајлић. Дидактичко-методички аспекти остваривања националног васпитања у настави музичке културе. *Учење и настава*, Klett друштво за развој образовања, VI, бр. 1. 149-164.
- Paladin 2016: Aleksandra Paladin. *Funkcionalna uloga muzike i muzičke produkcije u očuvanju nacionalne kulture* (doktorska disertacija). Univerzitet umetnosti u Beogradu.
- Ристивојевић 2012: Марија Ристивојевић. Проучавање музике у антропологији. Београд: *Етноантрополошки проблеми*, н.с., 7 (2). 471-485.
- Robinson 2013: Gregory Robinson. Remembering the borderlands: traditional music and the post-frontier in Ais 'en, Chile. *Ethnomusicology*, 57 (3), 455-484.
- Hall 1990: Stuart Hall. Cultural identity and diaspora. In: Rutherford J. (ed.). *Identity, community, culture, difference* (222-237). London: Lawrence & Wishart.
- Hallam 2009: Susan Hallam. Where now? In: Hallam, S., Cross, I. and Thaut, H. M. (eds.). *Oxford handbook of music psychology*. Oxford: Oxford University Press.
- Hobsbaum 1990: Erik Hobsbaum. *Nacije i nacionalizam od 1780 – program, mit, stvarnost*. Zagreb: Novi Liber.
- Hudson 2007: Robert Hudson. Popular Music, Tradition and Serbian Nationalism. In: Biddle, I. and Knights, V. (eds.). *Music, National Identity and the Politics of Location: Between the Global and the Local* (1st ed.). Farnham, UK: Ashgate.
- Sheleman 2006: Kay Kaufman Sheleman. Music, memory and history. *Ethnomusicology Forum*, 15(1). 17-37.

Danijela M. SUDZILOVSKI

Marija K. TANASKOVIĆ

NATIONAL IDENTITY IN THE TEXTBOOKS FOR MUSIC CULTURE

SUMMARY

The paper deals with the analysis of textbooks for the subject Music Culture for the younger grades of primary school, with the aim to determine the extent to which they contribute to strengthening the national identity of students. In order to make the results relevant, the textbooks of few publishers were analyzed. Quantitative analysis of the content was carried out and content related to encouraging the development of national identity were identified. Also, it was analyzed the didactic-methodical apparatus that accompanies the basic text, and which is related to national identity. Pictorial contents and general information that interprets songs or compositions for listening are highlighted. The results of the research indicate that there are not enough content that contribute to strengthening of national identity in the textbooks for Music Culture, that they are very little accompanied by pictorial content, while general information almost don't exist.

Key words: national identity, music culture, textbooks, pictorial contents, general information.